

УДК 81'255.4=111=161.2

DOI 10.58423/2786-6726/2026-1-93-107

Надійшла до редакції: 11.12.2025

Схвалено до друку: 14.01.2026

Опубліковано: 30.01.2026

Загородня Людмила

Прагматична адаптація національно-прецедентних онімів в англо-українському художньому перекладі

1. Постановка проблеми

Під час створення художнього твору автор має в своєму арсеналі безліч виражальних засобів. Зокрема, для створення різних стилістичних ефектів літератори широко використовують прецедентні імена. Будучи репрезентованим на вербальному рівні найменшим за лексико-граматичною формою мовною одиницею – онімом, прецедентне ім'я на когнітивному рівні здатне актуалізувати у читача численні конотації, пробудити у його пам'яті широке тло різноманітних асоціацій, пов'язаних із відповідним прецедентним елементом. Позначаючи конкретну дійову особу чи історичну постать, географічну чи історико-культурну назву, прецедентний онім набуває ознак символу певних узагальнювальних рис чи ознак (Буднік, 2008, с. 219; Соловійова, 2022, с. 81) або, інакше кажучи, утворює так званий «асоціативний шлейф» (Некряч, 2020).

Здебільшого викликом для перекладача стають національно-прецедентні власні назви, оскільки вони не належать до універсального когнітивного простору та нерідко є яскравим відображенням національної культури, на противагу універсальним, які відомі широкому загалу людей незалежно від їх соціокультурної та національної належності (Лазаренко–Назаренко, 2020, с. 75). Тому й використання прямого відповідника національно-прецедентного імені у цільовому тексті є недостатнім для розкриття у свідомості читача, який є представником іншої культури, усього спектру асоціацій та домінантних ознак, що пов'язані із цим онімом.

Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica 2026/1: 93–107.

Здійснення повноцінної міжкультурної комунікації між автором джерельного художнього твору та його потенційним реципієнтом із відмінними культуро-історичними фоновими знаннями вимагає від тлумача прогнозування рівня культурної освіченості читача цільового тексту та його можливостей розкрити приховані асоціативні смисли прецедентного характеру (Ребрій-Ташченко, 2015, с. 275).

Сучасна перекладацька наука пропонує різні методи та прийоми для відтворення «асоціативного шлейфу» національно-прецедентних імен у цільовому тексті попри асиметрію культурних систем. Доцільність застосування певних перекладацьких трансформацій визначається досягненням перекладачем адекватного перекладу, насамперед – відтворенням комунікативної настанови джерельного тексту. Адже перекладений текст повинен породжувати в отримувача інформації ті самі асоціації та викликати ту саму реакцію, що й у реципієнта мовою оригіналу (Ткачук, 2016, с. 135). Відповідно, ключовим завданням перекладача є обрання стратегії, яка забезпечить точне відтворення задуму автора та національного колориту твору як носія етнокультурного коду (Голубенко, 2021, с. 30). Ефективним інструментом для досягнення цієї мети є прагматична адаптація. Зазначимо, що цей термін окреслює трансформації, що мають на меті «індукувати необхідну реакцію у одержувача» (Ткачук, 2016, с. 135). Реалізація такої стратегії дозволяє адаптувати вихідне повідомлення до когнітивного досвіду носіїв мови.

2. Аналіз основних досліджень і публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Прецедентні феномени, зокрема прецедентні оніми, залишаються об'єктом прискіпливої уваги як лінгвістів, так і перекладознавців. Досліджуючи явище прецедентності, науковці (С. Лазаренко, О. Назаренко) класифікують прецедентні феномени, виокремлюючи універсально-прецедентні (відомі людству загалом) та національно-прецедентні (відомі представникам певної національно-культурної спільноти). Вагомим аспектом теоретичних розвідок є аналіз спільних і відмінних ознак прецедентних імен та промовистих назв (О. Ребрій). Низка праць присвячена особливостям функціонування прецедентних феноменів у різних типах дискурсу: художньому, масмедійному, політичному тощо (О. Курбаль-Грановська, Є. Дордука, Т. Соловійова, С. Лазаренко, О. Назаренко). Досліджуючи функціонування прецедентних феноменів у дискурсі, лінгвісти виокремлюють низку їхніх функцій, зокрема номінативно-інформативну та аксіологічну (Соловійова, 2022, с. 154–156).

Суть номінативно-інформативної функції полягає у тому, що, поряд із номінацією осіб, ситуацій, явищ, оніми здатні уміщувати значний обсяг суспільно-культурного досвіду. Інакше кажучи, окрім прямої номінації (денотативного значення), такі імена можуть мати конотативне навантаження, виступаючи носіями певних смислів та асоціацій. Аксіологічна (оцінна) функція оніма проявляється у тому, що введення прецедентного імені в текст дозволяє автору не лише назвати об'єкт, а й миттєво передати ставлення до нього, спираючись на спільний культурний досвід аудиторії. Таким чином, прецедентний феномен «стає еталоном оцінки характеристик, подій, образів». Аксіологічна функція прецедентних імен реалізується через порівняння, метафору, відіменникові прикметники, антономазію (перехід власних назв до загальних) (Соловійова, 2022, с. 156–157).

Саме відтворення конотацій, асоціацій та оціночних значень прецедентного оніма у перекладі вимагає застосування адаптивних трансформацій. Зауважимо, що проблема адекватного відтворення таких одиниць висвітлюється у працях О. Ребрія, Г. Тащенко, Т. Некряч, Т. Ткачук. Зокрема, розвідки Тетяни Некряч фокусуються на особливостях передачі онімів у межах драматичного жанру. Праці інших дослідників здебільшого присвячені прийомам перекладу онімів залежно від типології прецедентності. Питання взаємозв'язку між функцією оніма у джерельному тексті та вибором стратегії його адаптації у перекладі залишається недостатньо висвітленим. З огляду на це, нашу розвідку присвячено дослідженню прагматичної адаптації національно-прецедентних онімів залежно від їхнього функціонального навантаження.

3. Постановка завдання

Мета розвідки – дослідити та обґрунтувати доцільність застосування конкретних адаптивних стратегій при відтворенні національно-прецедентних онімів в англо-українському художньому перекладі залежно від їхнього функціонального навантаження у вихідному тексті.

Методологічну базу дослідження становить поєднання загальнонаукових методів спостереження та опису з лінгвістичними методами зіставного, контекстуального та прагматичного аналізу. Зокрема, за допомогою методу зіставного аналізу було здійснено порівняння джерельного тексту та його перекладу українською мовою. Порівняння англійських онімів та їхніх відповідників цільовою мовою дозволило встановити метод їхнього перекладу. За допомогою методу спостереження та опису здійснено фіксацію та опис виявлених перекладацьких рішень, що дозволило визначити, згрупувати та виявити найбільш та менш вживані способи відтворення

онімів залежно від їхнього типу – універсального чи національно-прецедентного. Метод контекстуального аналізу дозволив визначити функціональне навантаження національно-прецедентного імені в джерельному тексті. Таким чином були розмежовані номінативно-інформативна та аксіологічна функції онімів у вихідних текстах. Метод прагматичного аналізу дозволив спрогнозувати комунікативний вплив на україномовного реципієнта і таким чином визначити доцільність обраної перекладачем стратегії прагматичної адаптації національно-прецедентного оніма залежно від його функції у тексті.

4. Виклад основного матеріалу

У сучасному перекладознавстві виокремлюють два основні напрями адаптації тексту до іншомовного середовища: соціокультурний та прагматичний. Соціокультурна адаптація передбачає модифікацію тексту з урахуванням специфіки цільової культури (реалій, поведінкових моделей, традицій), що не мають прямих відповідників у мові перекладу. У процесі роботи перекладач обирає між стратегіями форенізації (збереження чужості) або доместикації (одомашнення). Прагматична адаптація, натомість, спрямована на досягнення належного комунікативного впливу на реципієнта. Задля забезпечення бажаної реакції читача у перекладеному творі допускаються певні змістові чи формальні втрати. Як зазначають дослідники, створення доступного для розуміння тексту неможливе без застосування відповідних адаптивних трансформацій (Курбаль-Грановська-Дордука, 2024, с. 218).

За охопленням тексту прагматичну адаптацію поділяють на локальну та глобальну. Локальна адаптація, яка може бути як усвідомленим вибором перекладача, так і мимовільною реакцією на труднощі (Курбаль-Грановська-Дордука, 2024, с. 219), застосовується до окремих сегментів тексту. Натомість глобальна адаптація передбачає докорінну перебудову твору; вона більш притаманна рекламному чи маркетинговому дискурсам, де задля переконання аудиторії зміст оригіналу може бути суттєво трансформований (Курбаль-Грановська-Дордука, 2024, с. 219).

У процесі перекладу національно-прецедентних онімів доцільно використовувати лише локальну адаптацію, оскільки повна реконструкція всього тексту суперечила б завданням художньої комунікації. Серед адаптивних трансформацій, які застосовуються під час перекладу прецедентного імені, слід зазначити такі прийоми, як додавання, заміна та вилучення (Ташченко, 2018, с. 137). Проілюструємо особливості застосування цих трансформацій та обґрунтуємо доцільність їх використання на конкретних прикладах відтворення національно-прецедентних онімів у художньому дискурсі.

Насамперед ще раз зауважимо, що національно-прецедентні власні назви не мають ознак прецедентності у культурі читача цільового тексту. Відповідно, такі оніми залишаються «непроникними для іншомовного реципієнта» через відсутність належних фонових знань і не набувають відповідного емоційно-оцінного компонента. Тому в перекладі вони потребують роз'яснення, що дасть змогу читачеві правильно інтерпретувати джерельне повідомлення. Одним із способів розкрити закладені в них смисли є застосування внутрішньотекстових та позатекстових коментарів, а також описового перекладу (Ташченко, 2018, с. 33, 36). Типовим прикладом реалізації зазначених стратегій у художньому тексті є відтворення національно-прецедентного топоніма *Broadmoor* (Бродмур) у романі Агати Крісті «Убивства за абеткою». Ця назва згадується у творі двічі: «He had lately gained kudos over a series of child murders, having patiently tracked down the criminal who was now in *Broadmoor*» (Christie, 1991, с. 44) та «The man is in prison and will eventually, no doubt, go to *Broadmoor*. There will be no more murders» (Christie, 1991, с. 173).

Зазначимо, що Бродмур – це відома психіатрична лікарня для неосудних злочинців у Великій Британії. На відміну від британського читача, український реципієнт, не маючи відповідних фонових знань, не зможе ідентифікувати специфіку закладу.

У такій ситуації перекладач постає перед вибором адаптивної стратегії. Можливим рішенням є застосування описового перекладу або внутрішньотекстового роз'яснення, наприклад: «*відправиться у психіатричну лікарню для злочинців Бродмур*». Перекладачка Надія Хаєцька пропонує затекстовий коментар – «*психіатрична лікарня для злочинців*» та транскодує власну назву. Такий підхід дозволяє розширити когнітивну базу читача, одночасно зберігши культурну маркованість оніма через транскодування (Ташченко, 2018, с. 47). Переклад Н. Хаєцької: «Він нещодавно відзначився, розкривши серію вбивств дітей, – терпляче вислідив злочинця, і той уже був у *Бродмурі*»; «Чоловік у тюрмі та зрештою, без сумніву, відправиться у *Бродмур*. Більше не буде вбивств» (Крісті, 2018).

Аналізуючи ці та інші аналогічні рішення, можна дійти висновку, що введення ремарок, додаткової інформації або коментарів дозволяє перекладачеві ефективно заповнювати когнітивні лакуни. Проте варто враховувати, що застосування таких адаптивних стратегій призводить до певного збільшення обсягу та «ускладнення» структури цільового тексту. З іншого боку, повне елімінування (вилучення) культурно-специфічної лексики є небажаним, оскільки воно спричиняє нівелювання лінгвокультурної своєрідності оригіналу (Ткачук, 2016, с. 136).

Якщо у прозовому творі конотації прецедентного оніма можна роз'яснити за допомогою коментарів, то «перекладач твору драматичного не може дозволити собі такої розкоші» (Некряч, 2020). Це зумовлено тим, що переклади п'єс здебільшого розраховані на слухове сприйняття під час сценічної дії. Відповідно, при перекладі драми частіше простежуються прийоми заміни (адаптації) або вилучення національно-прецедентних онімів.

Розглянемо приклад із п'єси Б. Шоу «Пігмаліон»:

THE SARCASTIC BYSTANDER. I can tell where you come from. You come from *Anwell*. Go back there.

THE NOTE TAKER [helpfully]. *Hanwell* (Shaw, 2004, с. 14–15).

У зазначеній репліці вжито прецедентний топонім *Hanwell* (Ганвел) – назву відомої лондонської психіатричної лікарні. В англо-українських перекладах О. Мокровольського та М. Павлова простежуються різні підходи до прагматичної адаптації цієї лексичної одиниці. О. Мокровольський зберігає онім шляхом транслітерації, доповнюючи його контекстуальним поясненням – «*де всі такі мудрі, як ви*». На нашу думку, такий спосіб відтворення «асоціативного шлейфу» може залишитися не цілком зрозумілим українському реципієнту, оскільки зв'язок між назвою «Ганвел» та психіатричною установою не є частиною його когнітивної бази. Натомість М. Павлов застосовує прийом генералізації (узагальнення), замінюючи онім *Hanwell* дескриптивною назвою «психіатрична лікарня». Це рішення є прагматично виправданим для драматичного тексту: воно миттєво доносить до глядача зміст висловлювання, хоча й призводить до втрати національного колориту. Для порівняння:

Переклад О. Мокровольського:

САРКАСТИЧНИЙ. А я вам скажу, де ви виросли. Ваш рідний дім – *Анвел*. Вертайтесь до свого притулку, де всі такі мудрі, як ви.

ЗАПISУВАЧ (послужливо). Не *Анвел*, а *Ганвел* (Шоу, 1999).

Переклад М. Павлова:

ІРОНІЧНИЙ НЕЗНАЙОМЕЦЬ. Хоч'те, я вам зара' скажу, звідкіля ви самі взялись? З *психотричної лікарні*. Там вам і місце.

ПАН ІЗ ЗАПИСНИКОМ (люб'язно його виправляючи). *Псих-І-А-тричної* (Шоу, 2012).

У низці випадків контекстуальне оточення здатне самотійно розкрити денотативне та конотативне значення національно-прецедентних онімів. Наприклад, у наведеному нижче фрагменті-роздумі головного героя роману Е. Гемінґвея «По кому подзвін» Роберта Джордана зміст американських прецедентних антропонімів (імен видатних полководців Громадянської війни в США) чітко простежується через семантику навколишніх лексичних одиниць: «Looking at Pablo he wondered what sort

of guerilla leader he would have been in the American Civil War. There were lots of them, he thought. But we know very little about them. <....> There wasn't any *Grant*, nor any *Sherman* nor any *Stonewall Jackson* on either side so far in this war. No. Nor any *Jeb Stuart* either. Nor any *Sheridan* <...> He had certainly not seen any military geniuses in this war. Not a one» (Hemingway, с. 127).

У цьому уривку автор вживає імена *Grant* (Грант), *Sherman* (Шерман), *Stonewall Jackson* (Стонуолл Джексон), *Jeb Stuart* (Джеб Стюарт) та *Sheridan* (Шерідан) як синоніми до словосполучення «military geniuses» (військові генії). Контекст протиставлення масштабних постатей минулого сучасним лідерам дозволяє реципієнту ідентифікувати ці антропоніми як взірці полководницької майстерності. З огляду на це, в англо-українському перекладі Мара Пінчевського зазначені прецедентні імена відтворюються шляхом транскодування без додаткового коментування: «Дивлячись на Пабло, він спробував уявити собі, який би з нього був партизанський ватажок під час Громадянської війни в Америці. Їх було так багато, думав він, а знаємо ми про них так мало <...> В цій війні жодна зі сторін не має свого *Гранта*, свого *Шермана* чи свого *Стонуолла Джексона*. І *Джеба Стюарта* теж немає. Ані *Шерідана* <...> Так, військових геніїв у цій війні він поки що зовсім не бачив. Жодного» (Гемінгвей, 1985, с. 279).

Розглянуті вище оніми виконують у тексті насамперед номінативно-інформативну функцію, що полягає в ідентифікації об'єкта та передачі релевантної соціокультурної інформації про нього (Соловійова, 2022, с. 154). Аналіз фактологічного матеріалу свідчить, що оптимальною стратегією прагматичної адаптації таких одиниць є транскодування, яке за потреби може супроводжуватися перекладацькими ремарками або коментарями, що розкривають їхнє денотативне значення. У разі неможливості використання пояснень перекладач зазвичай вдається до інших адаптивних прийомів, як-от генералізація чи описовий переклад.

Водночас у низці випадків англійська власна назва може набувати оцінних характеристик, часто функціонуючи у формі ад'єктивного означення. За таких умов онім реалізує не лише номінативно-інформативну, а й аксіологічну функцію. У подібних контекстах перекладач повинен не просто відтворити формальну оболонку імені чи пояснити його денотативне значення, а й експлікувати приховану в ньому конотацію, що є ключовою для адекватного сприйняття авторського задуму.

Це твердження проілюструємо на прикладі вживання універсально-прецедентного імені *Sherlock Holmes* (Шерлок Голмс) у такому контексті: «Mon ami, what will you? You fix upon me a look of doglike devotion and demand of me a *pronouncement à la Sherlock Holmes*! Now for the truth – I do not know what the murderer looks like, nor where he lives, nor how to set hands

upon him» (Christie, 1991, с. 36). Український переклад Н. Хаєцької: «Моп амі, а чого ви очікували? Ви дивитеся на мене з собачою відданістю й вимагаєте офіційної заяви в стилі Шерлока Голмса! Тепер правда: я не знаю ні прикмет убивці, ні де він живе, ні як його спіймати» (Крісті, 2018).

Як помітно з наведеного прикладу, антропонім *Sherlock Holmes* виконує не лише денотативну функцію (тобто вказує на відомого літературного героя Конан Дойла), а й аксіологічну, тобто характеризує особливий метод розслідування цього детектива. Фраза «pronouncement à la Sherlock Holmes» (заява в стилі Шерлока Голмса) позначає здатність зробити вагомі висновки, базуючись на дрібних деталях місця злочину. Вживаючи цей вислів у романі «Убивства за абеткою», Еркюль Пуаро підкреслює, що він не володіє таким методом. Якби згадане ім'я було суто національно-прецедентним, то пояснення лише денотативного значення оніма у перекладацьких коментарях було б недостатньо; виникла б потреба описати метод Шерлока Голмса, що збільшило б обсяг приміток.

На відміну від універсальних прецедентних назв, дескриптивна функція яких розшифровується завдяки загальній ерудиції читача, національно-прецедентні оніми вимагають іншої стратегії перекладу та додаткової прагматичної адаптації. Для прикладу розглянемо спосіб прагматичної адаптації ергоніма *Aertex* (Ертекс) у такому контексті: «A young man in flannel trousers and a bright blue aertex shirt who was sitting beside Mr. Cust remarked...» (Christie, 1991, с. 84).

Насамперед зазначимо, що *Aertex* – це назва відомої британської компанії, а також назва запатентованого нею матеріалу – легкої бавовняної тканини із специфічним «сітчастим» переплетенням. Оскільки назва бренду стала синонімом особливого типу «дихаючої» тканини, то згаданий онім актуалізує у свідомості британця цілий комплекс асоціацій: практичність, сучасність, комфорт та приналежність до гардероба середнього класу.

Водночас у досвіді більшості українських читачів асоціативний зв'язок між назвою бренду та характеристиками матеріалу відсутній. У перекладі Н. Хаєцької – «Молодий чоловік у фланелевих штанах і яскраво-блакитній сорочці від «Ертекс», що сидів поруч із містером Кастом, завважив...» (Крісті, 2018) – прецедентність ергоніма передана частково. Використана нею конструкція «сорочка від «Ертекс»» робить акцент на виробникові (бренду), проте не відтворює миттєвого візуального образу тканини. Більш того, якщо в оригіналі йдеться про звичайну, повсякденну річ, то в українському перекладі назва «Ертекс» для більшості читачів може залишитися «порожнім» знаком, а сама фраза «сорочка від «Ертекс» може сприйматися дещо офіційно. Для реципієнта, незнайомого із цим брендом, доцільніше

було б застосувати прийом генералізації, замінивши цей ергонім функціональним описом, наприклад, «теніска» або «бавовняна сорочка».

Розглянемо ще один приклад вживання національно-прецедентного оніма у дескриптивній функції, що потребує прагматичної адаптації: «The constable in his *slow Hampshire* voice was explaining the mise en scene» (Christie, 1991, с. 24). Перекладі Н. Хаєцької: «Констебль *повільною гемпширською говіркою* описував mise en scene» (Крісті, 2018). Діалектні особливості мовлення персонажа є очевидними для оригінального читача завдяки прецедентному топоніму *Hampshire* (Гемпшир) у поєднанні з прикметником *slow*. Для адекватного відтворення авторського задуму перекладачка вдалася до прагматичної компенсації, обравши лексему «говірка» для перекладу нейтрального слова «voice» (голос). Таке рішення дозволяє українському читачу зрозуміти, що перед ним типовий провінційний правоохоронець.

На завершення варто наголосити, що у процесі відтворення національно-прецедентних онімів ключову роль відіграє мовна особистість перекладача. Саме він визначає ступінь прецедентності власної назви у цільовій культурі та, орієнтуючись на когнітивну базу середньостатистичного реципієнта, обирає відповідну стратегію адаптації (Ребрій-Ташенко 2015, с. 277).

5. Висновки та перспективи дослідження

Вибір способу прагматичної адаптації національно-прецедентних онімів в англо-українському художньому перекладі залежить від їхнього функціонального навантаження в джерельному тексті. Зокрема, якщо власна назва (топонім, антропонім, ергонім) виконує номінативно-інформативну функцію, ефективним виявляється транскодування у поєднанні з перекладацьким коментарем. Таке рішення дозволяє заповнити когнітивну лакуну, зберігши при цьому національний колорит оригіналу. У випадку, коли онім виконує оцінну функцію, то згадана стратегія може збільшити обсяг цільового тексту у зв'язку з необхідністю розтлумачити як денотативне, так і конотативне значення мовної одиниці. Тому у низці випадків доцільнішим є застосування інших прийомів прагматичної адаптації, зокрема, генералізації, додавання, заміни.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у вивченні прецедентних феноменів та дослідженні стратегій їхньої прагматичної адаптації в англо-українському перекладі художніх творів.

Література

1. Буднік А. 2008. Прецедентне ім'я як національно-культурна складова дискурсу майбутнього словесника (за результатами констатувального зрізу). *Наука і освіта* 8–9: с. 216–219. https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2008/8_9_2008/53.pdf (Дата звернення: 03.01.2026).
2. Гемінґвей, Ернест 1985. *По кому подзвін* (пер. з англ. М. Пінчевський). Київ: Вища школа.
3. Голубенко Н. 2021. До питання про застосування адаптивних стратегій у передачі модальності художнього тексту. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)* 15: с. 29–33. <https://doi.org/10.24919/2663-6042.15.2021.5>
4. Крісті, Агата 2018. *Убивства за абеткою* (пер. з англ. Н. Хаєцька). <https://uabooks.net/230-ubyvstva-za-abetkou.html> (Дата звернення: 03.01.2026).
5. Курбаль-Грановська Ольга – Дордука Єлизавета 2024. Проблема прагматичної адаптації у перекладах інституційного дискурсу (на матеріалі українських перекладів міжнародно-правового дискурсу). *Закарпатські філологічні студії* 36: с. 217–222. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.36.37>
6. Лазаренко С. – Назаренко О. 2020. Типологія прецедентних феноменів сучасного українського публіцистичного тексту: соціокультурний вимір. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації* 31(70)/1: с. 72–77. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-1/14>
7. Некряч Тетяна 2020. Муки і радощі перекладу драми. *Театральна риболовля*, 30 серпня 2020. <http://www.t-fishing.co.ua/events/articles/muky-i-radoshchiperekladu-dramy/> (Дата звернення: 03.01.2026).
8. Ребрій Олександр – Тащенко Ганна 2015. Прецедентні імена як проблема художнього перекладу. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Іноземна філологія* 81: с. 273–280.
9. Соловійова Тетяна 2022. *Типологія та прагматика прецедентних феноменів в українськомовному політичному дискурсі 2014–2019 рр.: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії*. Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет.
10. Тащенко Ганна 2018. *Лінгвокогнітивні та культурологічні особливості англо-українського перекладу прецедентних імен (на матеріалі художньої літератури): дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук*. Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.
11. Ткачук Т. 2016. Перекладацькі адаптивні стратегії у сучасній транслятології як механізм адекватної передачі комунікативно-прагматичного значення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія* 24/2: с. 135–137.
12. Шоу, Джордж Бернард 1999. *Пігмаліон* (пер. з англ. О. Мокровольський). <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/149/> (Дата звернення: 03.01.2026).
13. Шоу, Джордж Бернард 2012. *Пігмаліон* (пер. з англ. М. Павлов). <http://flibusta.site/b/333652> (Дата звернення: 03.01.2026).

14. Christie, Agatha 1991. *The ABC Murders*. New York: Berkley Books. <https://dn790007.ca.archive.org/o/items/in.ernet.dli.2015.88942/2015.88942.The-A-B-C-Murders-A-Hercule-Poirot-Mystery.pdf> (Дата звернення: 03.01.2026).
15. Hemingway, Ernest 2003. *For Whom the Bell Tolls*. <https://content.ikon.mn/banners/2015/4/9/1468/Hemingway-for-whom-the-bell-24grammata.comp.pdf> (Дата звернення: 03.01.2026).
16. Shaw, George Bernard 2004. *Pygmalion*. The Pennsylvania State University. http://www.kkoworld.com/kitablar/Bernard_Shaw_Secilmis_eserler_eng.pdf (Дата звернення: 03.01.2026).

References

1. Budnik, A. 2008. Pretsedentne imia yak natsionalno-kulturna skladova dyskursu maibutnoho slovesnyka (za rezultatamy konstatuvalnoho zrizu) [Precedent name as a national-cultural component of future philologists' discourse (based on the results of a factual study)]. *Nauka i osvita* 8–9: s. 216–219. https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2008/8_9_2008/53.pdf (Accessed: 03.01.2026). (In Ukrainian)
2. Hemingway, Ernest 1985. *Po komu podzvin* [For Whom the Bell Tolls]. (M. Pinchevskyi Transl.). Kyiv: Vyshcha shkola. (In Ukrainian)
3. Holubenko, N. 2021. Do pytannia pro zastosuvannia adaptyvnykh stratehii u peredachi modalnosti khudozhnogo tekstu [On adaptive strategies in conveying modality of the literary text]. *Naukovyi visnyk DDPU imeni I. Franka. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo)* 15: s. 29–33. <https://doi.org/10.24919/2663-6042.15.2021.5> (In Ukrainian)
4. Christie, Agatha 2018. *Ubyvstva za abetkoiu* [The ABC Murders] (N. Khaietska, Transl.) <https://uabooks.net/230-ubyvstva-za-abetkou.html> (Accessed: 03.01.2026). (In Ukrainian)
5. Kurbal-Hranovska, Olha – Dorduka, Yelyzaveta 2024. Problema prahmatychnoi adaptatsii u perekladakh instytutitsiinoho dyskursu (na materialii ukrainskykh perekladiv mizhnarodno-pravovoho dyskursu) [The problem of pragmatic adaptation in translations of institutional discourse (based on Ukrainian translations of international legal discourse)]. *Zakarpatski filolohichni studii* 36: s. 217–222. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.36.37> (In Ukrainian)
6. Lazarenko, S. – Nazarenko, O. 2020. Typolohiia pretsedentnykh fenomeniv suchasnoho ukrainskoho publitsystychnoho tekstu: sotsiokulturnyi vymir [Typology of precedent phenomena in modern Ukrainian journalistic text: sociocultural dimension]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii* 31(70)/1: s. 72–77. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-1/14> (In Ukrainian)
7. Nekriach, Tetiana 2020. Muky i radoshchi perekladu dramy [Challenges and Rewards of Translating Drama]. *Teatralna rybolovlia*, 30 August 2020. <http://www.t-fishing.co.ua/events/articles/muky-i-radoshchi-perekladu-dramy/> (Accessed: 03.01.2026). (In Ukrainian)

8. Rebrii, Oleksandr – Tashchenko, Hanna 2015. Pretsedentni imena yak problema khudozhnoho perekladu [Precedent Names as a Problem of Literary Translation]. *Visnyk KhNU im. V. N. Karazina. Inozemna filolohiia* 81: s. 273–280. (In Ukrainian)
9. Soloviova, Tetiana 2022. *Typolohiia ta prahmatyka pretsedentnykh fenomeniv v ukrainskomovnomu politychnomu dyskursi 2014–2019 rr.: dysertatsiia na zdobuttia stupenia doktora filosofii* [Typology and Pragmatics of Precedent Phenomena in the Ukrainian-Language Political Discourse of 2014–2019: thesis for attaining the Doctor of Philosophy degree]. Kryvyi Rih: Kryvorizkyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet. (In Ukrainian)
10. Tashchenko, Hanna 2018. *Linhvokohnityvni ta kulturolohichni osoblyvosti anhlo-ukrainskoho perekladu pretsedentnykh imen (na materialy khudozhnoi literatury): dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata filolohichnykh nauk* [Linguistic, cognitive, and cultural specifics of precedent names translation from English into Ukrainian (Based on literary works): thesis for a Candidate Degree in Philology]. Kharkiv: Kharkivskyi natsionalnyi universytet imeni V.N. Karazina. (In Ukrainian)
11. Tkachuk, T. 2016. Perekladatski adaptivni stratehii u suchasni translatolohii yak mekhanizm adekvatnoi peredachi komunikativno-prahmatychnoho znachennia [Adaptive strategies in modern translatology as the means of communicative and pragmatic meaning adequate rendering]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia* 24/2: s. 135–137. (In Ukrainian)
12. Shaw, George Bernard 1999. *Pihmalion* [Pygmalion]. (O. Mokrovolskyi Transl.) <http://ukrknight.org.ua/ukrknight-text/149/> (Accessed: 03.01.2026). (In Ukrainian)
13. Shaw, George Bernard 2012. *Pihmalion* [Pygmalion]. (M. Pavlov Transl.) (Accessed: 03.01.2026). (In Ukrainian)
14. Christie, Agatha 1991. *The ABC Murders*. New York: Berkley Books. <https://dn790007.ca.archive.org/o/items/in.ernet.dli.2015.88942/2015.88942.The-A-B-C-Murders-A-Hercule-Poirot-Mystery.pdf> (Accessed: 03.01.2026).
15. Hemingway, Ernest 2003. *For Whom the Bell Tolls*. <https://content.ikon.mn/banners/2015/4/9/1468/Hemingway-for-whom-the-bell-24grammata.comp.pdf> (Accessed: 03.01.2026).
16. Shaw, George Bernard 2004. *Pygmalion*. The Pennsylvania State University. http://www.kkoworld.com/kitablar/Bernard_Shaw_Secilmis_eserler_eng.pdf (Accessed: 03.01.2026).

Прагматична адаптація національно-прецедентних онімів в англо-українському художньому перекладі

Загородня Людмила, кандидат філологічних наук, доцент. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, кафедра теорії і практики перекладу, доцент. ludazag13031977@gmail.com, ORCID: 0009-0000-0116-5016.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю вивчення способів відтворення національно-прецедентних онімів у художньому перекладі як стилістичного засобу, що широко застосовується майстрами художнього слова.

Національно-прецедентні власні назви, на відміну від універсальних, не належать до глобального когнітивного простору, а є відображенням специфіки конкретної культури, що й становить виклик для перекладача. Мета розвідки – дослідити та обґрунтувати доцільність застосування конкретних адаптивних стратегій при відтворенні національно-прецедентних онімів в англо-українському художньому перекладі залежно від їхнього функціонального навантаження у вихідному тексті. Встановлено, що такі назви виконують номінативно-інформативну та аксіологічну функції. Суть номінативно-інформативної функції полягає у найменуванні об'єкта та передачі значного обсягу суспільно-культурного досвіду про нього. Аксіологічна (оцінна) функція виражає ставлення мовця до об'єкта й реалізується за допомогою порівняння, метафори, відіменникових прикметників або антономазії. Для відтворення конотацій, асоціацій та аксіологічних значень прецедентного оніма в перекладі застосовуються різноманітні адаптивні трансформації. Вибір способу прагматичної адаптації залежить від функціонального навантаження одиниці в джерельному тексті. Зокрема, якщо власна назва виконує номінативно-інформативну функцію, ефективним виявляється транскодування у поєднанні з перекладацьким коментарем. Таке рішення дозволяє заповнити когнітивну лакуну, зберігши національний колорит оригіналу. Водночас, якщо онім виконує оцінну функцію, застосування коментарів може надмірно збільшити обсяг цільового тексту через необхідність розтлумачувати як денотативне, так і конотативне значення. Тому в низці випадків доцільнішим є застосування інших прийомів, як-от: генералізації, додавання або заміни. Перспективу подальших розвідок вбачаємо у комплексному дослідженні прецедентних феноменів та стратегій їхньої прагматичної адаптації в англо-українському перекладі сучасної прози.

Ключові слова: художній переклад, національно-прецедентні оніми, прагматична адаптація, номінативно-інформативна функція оніма, аксіологічна функція оніма.

Pragmatic adaptation of nationally-precedent proper names in English–Ukrainian literary translation

Liudmyla Zahorodnia, candidate of philological sciences, associate professor. Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Department of Theory and Practice of Translation, associate professor. ludazag13031977@gmail.com, ORCID: 0009-0000-0116-5016.

The topicality of the research is determined by the need to study the methods of rendering nationally-precedent proper names in literary translation as a stylistic device widely employed by masters of the written word. Unlike universal names, nationally-precedent proper names do not belong to the global cognitive space but rather reflect the specificities of a particular culture, which poses a significant challenge for the translator. The purpose of the study is to investigate and substantiate the expediency of applying specific adaptive strategies when rendering nationally-precedent proper names in English–Ukrainian literary translation, depending on their functional load in the source text. It has been established that such names perform nominative-informative and axiological functions. The essence of the nominative-informative function lies in naming

the object and conveying a significant amount of socio-cultural background associated with it. The axiological (evaluative) function expresses the speaker's attitude toward the object and is realized through comparison, metaphor, denominal adjectives, or antonomasia. Various adaptive transformations are applied to reproduce the connotations, associations, and axiological meanings of a precedent proper name in translation. The choice of the pragmatic adaptation method depends on the unit's functional load in the source text. Specifically, if a proper name primarily performs a nominative-informative function, transcoding combined with a translator's note proves to be effective. This solution allows for filling the cognitive gap while preserving the national flavor of the original. At the same time, if the proper name performs an evaluative function, the use of comments may excessively increase the volume of the target text due to the need to explain both denotative and connotative meanings. Therefore, in a number of cases, it is more expedient to apply other techniques, such as generalization, addition, or substitution. The prospects for further research lie in a comprehensive study of precedent phenomena and the strategies of their pragmatic adaptation in the English-Ukrainian translation of contemporary prose.

Keywords: *literary translation, nationally-precedent proper names, pragmatic adaptation, nominative-informative function, axiological function.*

A kultúraspecifikus tulajdonnevek pragmatikai adaptációja az angol-ukrán műfordításban

Zahorodnya Ljudmila, a filológiai tudományok kandidátusa, docens. Volodimir Hnatyuk Ternopili Nemzeti Pedagógiai Egyetem, Fordításelméleti és -gyakorlati Tanszék, docens. ludzag13031977@gmail.com, ORCID: 0009-0000-0116-5016.

A kutatási téma aktualitását az indokolja, hogy szükséges vizsgálni a kulturálisan kötött tulajdonnevek visszaadásának módszereit a szépirodalmi fordításban mint a fordítók által széles körben alkalmazott stilisztikai eszközt. A kultúraspecifikus tulajdonnevek – az univerzálisakkal ellentétben – nem képezik a globális tudat részét, hanem egy adott kultúra sajátosságait tükrözik, ami komoly kihívást jelent a fordítók számára. A tanulmány célja annak vizsgálata és megalapozása, hogy az angol-ukrán műfordítás során milyen konkrét adaptív stratégiák alkalmazása célszerű a kulturálisan kötött tulajdonnevek esetében, a forrásszövegben betöltött funkcionális szerepüktől függően. Megállapítást nyert, hogy ezek a nevek nominatív-informatív és axiológiai funkciókat töltenek be. A nominatív-informatív funkció lényege az objektum megnevezése, valamint a hozzá kapcsolódó, jelentős mennyiségű társadalmi-kulturális háttérinformáció közvetítése. Az axiológiai (értékelő) funkció a beszélő objektumhoz való viszonyát fejezi ki, és összehasonlítás, metaforahasználat, névszói mellékevek vagy antonomázia révén valósul meg. A kulturálisan kötött tulajdonnevek konnotációinak, asszociációinak és hozzáadott jelentéseinek visszaadásához a fordítás során különféle adaptív stratégiákat alkalmaznak. A pragmatikai adaptáció módjának megválasztása az adott egység forrásszövegbeli funkcionális terheltségétől függ. Amennyiben a tulajdonnév elsősorban nominatív-informatív funkciót lát el, hatékonyak bizonyul a transzkódolás és a fordítói

megjegyzés kombinációja. Ez az eljárás lehetővé teszi a kulturális ismerethiány pótlását, miközben megőrzi az eredeti szöveg kulturális sajátosságait. Ugyanakkor, ha a tulajdonnév értékelő funkciót tölt be, a megjegyzések alkalmazása a denotatív és konnotatív jelentések kötelező magyarázata miatt túlzottan megnövelheti a célszöveg terjedelmét. Ezért számos esetben célszerűbb más eljárások használata, mint például a generalizálás (általánosítás), a kiegészítés vagy a helyettesítés. A további kutatások távlatait a kulturálisan kötött tulajdonnevek és a pragmatikai adaptációs stratégiáik komplex vizsgálatában látjuk a kortárs angol–ukrán szépirodalmi fordítások tükrében.

Kulcsszavak: műfordítás, kultúraspecifikus nevek, pragmatikai adaptáció, a tulajdonnevek nominatív-informatív funkciója, a tulajdonnevek axiológiai funkciója.